

Hvad mener I

- oplæg til samtaler om menighedens liv og vækst

ved biskop Steen Skovsgaard

Hvad mener I?

- oplæg til samtaler om menighedens liv og vækst

ved biskop Steen Skovsgaard

Koordinering: Journalist Hanne Baltzer
Fotos: Nils Roland m.fl.
Layout og tryk: Videbæk Bogtrykkeri A/S
Oplag: 1500 stk.
ISBN: 978-87-91376-46-7

Indholdsfortegnelse

	Side
Forord	5
1. Menighedsrådsarbejdet	6
2. Forventninger	8
3. Målsætning	10
4. Ideer til samarbejde	12
5. Kirkens kommunikation	14
6. Kirkens struktur	16
7. Kirkens fællesskab.....	18
8. Kirkens gudstjeneste	20
a. Hvorfor gå i kirke?	20
b. Prædikenen	22
c. Kirkebønnen	24
d. Altergang	26
e. Indsamling	28
f. Fotografering og ro under gudstjenesten.....	30
g. Postludium	32
h. Alternative gudstjenester	34
i. Messefald	36
9. Kirkens aktiviteter	38
10. Kirkens ledelse	40
11. Besøg af biskoppen/visitatser	42
12. Andre opgaver i sognet	44
a. Kirkens undervising	44
b. Kirkens diakoni	46
c. Kirkens mission	48
Efterord.....	50

”
Når vi drøfter centrale livsspørgsmål, nærmer vi os hinanden.

Forord

Flere gange i Ny Testamente spørger Jesus sine tilhørere: »Hvad mener I?« Det sker både som indledning til nogle af lignelserne, men også når samtalen drejer sig om, hvem Jesus er. Så lyder det: »Hvad mener I om Kristus?« Jesus betragter med andre ord ikke sine tilhørere som tomme kar, han blot kan fylde. Når han taler, sker det altid i en dialog, hvor han tager hensyn og lytter til sine tilhørere.

Dette hæfte »Hvad mener I?« er oplæg til samtaler om kirkens liv og vækst. Målgruppen er i første omgang de nyvalgte menighedsråd i Lolland-Falsters Stift; men måske vil hæftet også kunne anvendes af andre, som har lyst til at arbejde med nogle af disse spørgsmål og problemstillinger. Mit ønske er, at det i særlig grad vil kunne opmuntre lægfolk til at give deres mening til kende. En samtale om kirke og tro og menighedens liv og vækst er nemlig ikke forbeholdt teologer. Det er værd at huske, at de første disciple og kristne ikke var teologer. De var vidner og fortalte blot, hvad de havde hørt og set og erfaret. Det var det, som kvalificerede dem og gjorde dem i stand til at gå ud i al verden. Naturligvis skal vi ikke dermed underkende betydningen af de teologiske studier – blot skal vi huske på, at det ikke giver ubegrænset taleret. Lægfolk har også noget at skulle have sagt og har som regel noget på hjerte og meget at sige.

Jeg har af og til hørt nyvalgte menighedsrådsmedlemmer udtrykke skuffelse over, at man på menighedsrådsmøder næsten kun drøfter økonomi og mursten.

De ydre rammer sluger al tiden, mens indholdet – spørgsmålene om kirke og tro – får lov til at ligge. Det betyder, at andre vigtige forhold – f.eks. omkring gudstjenesten – forbliver uændrede, eller også bliver de ændret uden dialog. Det kan samtidig også betyde, at man som menighedsråd aldrig rigtigt kommer tæt på hinanden, for det er kun, når vi nærmer os centrum og drøfter centrale livsspørgsmål, at vi nærmer os hinanden. Under alle omstændigheder er det mit håb, at dette hæfte må kunne bidrage til, at de indre kirkelige spørgsmål kommer på dagsordenen og derved får lidt større opmærksomhed både i menighedsrådenes og menighedernes drøftelser og selvforståelse.

De enkelte emner er tænkt som et fast punkt til drøftelse på menighedsrådsmøderne, hvor man kan bruge f.eks. en halv times tid på en sådan samtale.

De indledes med et oplæg til eftertanke og til inspiration for den videre drøftelse. Det er vigtigt at understrege, at det afgørende er spørgsmålet: »Hvad mener I?« For det er jeres svar og drøftelser og jeres mening, som er vigtige at få frem og gennemdrøftet, ligesom det er jeres beslutninger, der skal føres igennem. Jeg håber naturligvis, at oplæggene må gøre et vist indtryk; men for mig er det ikke afgørende, om vi er enige. Det afgørende er, at I i menighedsrådet får snakket jer til rette, så holdninger drøftes og evt. beslutninger træffes på baggrund af en grundig og fælles refleksion.

I 2011, da Lolland-Falsters Stift skulle have et nyt logo, lavede jeg et latinsk motto til brug på bispeembedets brev. Her står nu: Ex contemplatione innovatio. Det betyder: Fra fordybelse kommer fornyelse. Fornyelsen og fordybelsen hænger sammen. Hvis ikke fornyelsen har rod i fordybelsen, vil den visne. Og omvendt: En fordybelse, som ikke fører til fornyelse, er gold. Det er som et træ: Det har brug for roden, men roden er ikke noget bevendt uden stammen og grenene.

Her kan det være passende også at minde om reformatorenes latinske motto: Ecclesia semper reformanda est. Hvilket betyder: Kirken må til stadighed fornyes. Kun derved vil den være tro mod sine rødder!

Formand for Maribo Domsogns menighedsråd, stiftsrådsformand Bent Norman Olsen og formand for Gloslunde pastors menighedsråd Susan Rasmussen har sammen med præsterne Michael Fagerlund og Anja Grønne Mathiassen (New Zealand) været så venlige at læse manuskriptet igennem. Jeg står naturligvis alene inde for form og indhold, men takker dem for god og kritisk inspiration, som i høj grad har været med til at skærpe formen og mange af problemstillingerne. I ønskes god fornøjelse og velsignelse med samtalerne!

*Steen Skovsgaard
Nykøbing Falster, vinter 2012*

1. Menighedsrådsarbejdet

Paulus sammenligner i 1. Korintherbrev kapitel 12 kirkens fællesskab med et legeme, som har mange lemmer. Som sådan skal vi være bevidste om, at vi hænger sammen og har brug for hinanden, og derfor skal vi også som menighed værne om vore forskelligheder. Ikke alle kan være øjne, for hvad blev der så af høresansen? Ikke alle kan være ører, for hvad blev der så af synssansen, spørger Paulus.

Med billedet af et legeme kan man spørge, hvad vi da kan sammenligne et menighedsråd med? Jeg synes, det ligner et hjerte. Et velfungerende menighedsråd er som et bankende hjerte, der sender blod og næring rundt i hele legemet. Et menighedsråd forvalter store værdier, og det er vigtigt, at de bliver fordelt til gavn for hele legemet. I Ordsprogenes bog kapitel 4, vers 23, står der: *»Frem for alt: Vogt dit hjerte, for derfra udgår livet»*. Vi skal passe på hele legemet, men særligt på hjertet. Det må ikke overanstrenge sig. Men det må sandelig ikke holde op med at slå. Det må heller ikke komme ud af takt. Det skal i det hele taget beskyttes. Hjertet lever ikke bare for sig selv eller for at holde sig selv i gang, det lever for at holde hele legemet i gang.

Som menighedsrådsmedlem har I skrevet under på, at I vil »arbejde for menighedens liv og vækst.« Det er et stort og godt formål, men også så tilpas bredt og ukonkret, at alle kan være enige.

Over for dette overordnede mål kan det alligevel være vigtigt – og opmuntrende

– at huske på, at det er Gud, som giver væksten. Det er ikke alene jeres ansvar eller dygtighed, det kommer an på. At få en menighed til at vokse er i sidste ende Guds opgave og fortjeneste. Det betyder ikke, at I blot skal sidde med foldede hænder – (selvom det skal vi også huske!) – eller med hænderne i skødet. For der skal netop arbejdes. Jeres opgave som menighedsråd er at sørge for de bedste vækstbetingelser. I skal med andre ord arbejde for, at der er gode vilkår for den vækst, som Gud vil sørge for. Det understreger Paulus i 1. Korintherbrev kapitel 3, vers 6-7: *»Jeg plantede, Apollos vandede, men Gud gav vækst, så hverken den, der planter, eller den, der vander, er noget, men det er Gud, som giver vækst.«*

I forbindelse med menighedsrådsvalget 2008 udarbejdede jeg nedenstående 10 bud – eller gode råd – til kommende menighedsråd:

- 1. Giv tid til at drøfte tro og kristendom på hvert eneste menighedsrådsmøde – så det hele ikke ender med at dreje sig om mursten og økonomi.
- 2. Tag godt imod nye ideer og lad være med på forhånd at sige: »Det kan ikke lade sig gøre.«
- 3. Se på mulighederne - ikke forhindringerne.
- 4. Husk, at udsagn som »Det plejer vi ikke!« er lammende.

Et velfungerende menighedsråd sender næring rundt i hele legemet.

- 5. Husk, at misundelse og sladder er dræbende.
- 6. Tænk positivt og tal godt om og bed for din menighed og præst.
- 7. Vær ikke bange for at rose andre, heller ikke præsten.
- 8. Vær parat til at gøre det arbejde, som ingen andre gider.
- 9. Husk, at afvigelser, modsigelser og skæve forslag ikke bare er irriterende, men styrker kreativiteten.
- 10. Vær taknemlig for det, som I kan gøre sammen, i stedet for at skælde ud over det, som I ikke kan finde ud af.

Til overvejelse og drøftelse

1. Hvorfor er du i menighedsrådet?

---

2. Hvad brænder du for?

---

3. Hvad har Gud efter din mening travlt med her i jeres menighed?

---

4. Hvad synes I om de ti gode råd? Mangler der nogen?

---

5. Hvad kan I gøre for at give endnu bedre liv- og vækstbetingelser for jeres menighed?

---

6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?

---

2. Forventninger

Som nyt menighedsråd kan det være en god investering på et af de første møder at lave en forventningsafstemning mellem præst, personale og menighedsråd. For hvilke forventninger har I i grunden til hinanden? Måske er jeres indbyrdes forventninger for høje og umulige at leve op til, eller også er de for små og uambitiøse. Hvis man ikke engang imellem får dem afstemt og tydeliggjort over for hinanden, så kan det ende med utilfredshed og vanskeliggøre samarbejdet.

Der er mange måder at drøfte forventninger på. I kan f.eks. begynde med at lave en brainstorming over de forventninger, som I hver især har. I kan notere alle indfald på en tavle eller på små sedler og derefter prøve at prioritere forventningerne. Derefter kan I drøfte dem og lave en afstemning om, hvilke ting I hver især anser som de vigtigste, hvad der er mindre vigtigt, og hvad der godt kan undværes, herunder hvad andre kan tage sig af.

Måske er jeres indbyrdes forventninger for høje og umulige at leve op til.

Til overvejelse og drøftelse

- 1. Hvilke opgaver har et menighedsråd – hvad er vigtigst, mindre vigtigt, ikke vigtigt?**
- 2. Hvilke opgaver har en præst – hvad er vigtigst, mindre vigtigt, ikke vigtigt?**
- 3. Hvilke opgaver har de ansatte – hvad er vigtigst, mindre vigtigt, ikke vigtigt?**
- 4. Er der gråzoner i ansvarsområderne, som I særligt skal være opmærksomme på?**
- 5. Hvordan kan I i øvrigt styrke samarbejdet i menighedsrådet og mellem de ansatte?**
- 6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?**

3. Målsætning

I menighedsrådets budget- og regnskabsregler forudsættes det, at menighedsrådet har formuleret målsætninger for hele valgperioden.

I menighedsrådslovens §41, stk. 2, står der, at "menighedsrådet indkalder en gang om året til et menighedsmøde, hvor rådet redegør for sidste års regnskab og det kommende års budget. Menighedsrådet aflægger beretning om rådets virksomhed i det forløbne år og orienterer om den planlagte virksomhed i det kommende år." Derfor hedder det desuden, at man i budgettet skal "angive de målsætninger, som indgår i budgettet dvs. de aktiviteter, som har betydning for årets budget. De særlige indsatsområder kan være konkrete aktiviteter, der koster mere

end den udmeldte ramme. I det tilfælde danner redegørelsen grundlag for et merudgiftsønske."

Der skal altså arbejdes med en målsætning for kirkens og menighedsrådets arbejde. Det kan man beklage og kalde en uheldig virkning fra New Public Management; men jeg vil opfordre til at gribe det alvorligt og positivt an. Det er ikke nogen dårlig ide at bruge tid på at drøfte spørgsmål som: Hvor er vi, hvordan ser vores sogn

ud, og hvilke muligheder er der for at udvikle kirkens liv og vækst? Hvad kunne vi tænke os at sætte i gang eller at prøve af i fremtiden? Og ikke mindst: Hvordan ser vi, om målet er nået? Mange menighedsråd har allerede udarbejdet en målsætning og også valgt nogle særlige indsatsområder; men for mange er det stadig nyt og virker uoverskueligt. Her kan det være godt at trække på andres erfaringer og høre, hvad de har gjort. Nogle får hjælp udefra, evt. ved brug af en konsulent, andre arbejder med det selv. For at det skal lykkes, er det dog vigtigt at sætte god tid af til disse drøftelser. Det kan man ikke klare på en halv time under et menighedsrådsmøde.

Der skal altså arbejdes med en målsætning for kirkens og menighedsrådets arbejde.

Til overvejelse og drøftelse

1. Er der udarbejdet en målsætning for jeres sogn/pastorat? Hvad synes I om den?
2. Kender I andre menighedsråd, som har arbejdet med at lave en målsætning?
3. Hvad kan I bruge en målsætning til?
4. Hvordan kunne I arbejde med mål for menighedsrådets indsats?
5. Hvem kan I evt. samarbejde med eller inddrage i dette arbejde?
6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?

4. Ideer til samarbejde

Samarbejde og medinddragelse er vigtig. Det er ved at få ansvar, at vi engageres og udfolder os. Det er, når vi oplever, at vores indsats har betydning, at vi får mod og er parate til at yde. I kirken er der uendeligt mange opgaver, som man kan inddrage mennesker i. I Langø menighedsråd gjorde de f.eks. i forbindelse med en ”Fyld Danmarks kirker-dag” et forsøg, hvor de ville se, hvor mange forskellige mennesker de kunne inddrage ved gudstjenesten. Det blev til 15 forskellige frivillige personer! Men der er også mange andre muligheder for samarbejde og brug af frivillige.

Her er en række ideer til inspiration, samarbejde og aktivitet – de fleste er hentet her fra stiftet eller er blevet foreslået på én af stiftsdagene.

- Menighedsrådet henter beboere på plejehjem for at køre dem til gudstjenester, særligt ved højtiderne. Ikke kun for at spare på budgettet, men i lige så høj grad fordi det er hyggeligt at få en snak med de ældre undervejs.
- Præsten vælger at bruge frivillige ved særlige gudstjenester: til oplæsning af lidelseshistorien langfredag, til oplæsning af teksterne ved de 9 læsninger o.l.
- Ved juletid deler menighedsrådet blomster ud til beboere på plejehjem eller henter dem til adventsmøder.
- Menighedsrådsmedlemmerne deltager på skift i gudstjenesten på plejehjemmet, hvor de medbringer kaffe og kage til det efterfølgende kaffebord.
- Menigheden danner et ”blomsterlaug”, som sørger for friske blomster på alteret til hver søndag, hvorefter graveren lægger blomsterne ud på den pågældende

- slægts gravsted, hvis der findes et sådant.
- Menighedsrådet laver en folder om kirken og de kirkelige arrangementer, som man personligt deler ud til nytillflyttere og dermed byder dem velkommen til sognet.
  - Frivillige hjælper med alt det praktiske til kirkekaffe og møder fra bordopstilling til kaffebrygning og kagebagning.
  - Man annoncerer i kirkebladet om, hvad der sker i nabosognene.
  - Man koordinerer arrangementerne med nabosognene.

Derudover er der mulighed for samarbejde på følgende områder:

- Kirkehøjskoler mellem sogne eller på provstiplan.
- Teologi for lægfolk i kommunen/provstiet.

- Alpha-kurser (et særligt kristendomskursus for voksne)
- Mini/juniorkonfirmander og almindelige konfirmander.
- Menighedspleje, besøgstjeneste osv.
- Kirkekoncerter og foredrag.
- Bibel- eller salmebogsmaraton.
- Kirkevandringer på provstiplan.
- Ansættelse af volontør på provsti- eller stiftsplan.
- Praktiske opgaver, brug af redskaber for gravere o.a.
- Personalemæssige opgaver.
- Brug af organist.
- Kirkevandringer sammen med turistforeninger o.a.
- Religionspædagogiske initiativer, bl.a. *På sporet af Jesus*.
- Begynder- og genopfriskningskursus i kristendom.

Til overvejelse og drøftelse

- 1. Læs de mange forslag igennem og sæt kryds ved dem, som I allerede har i jeres menighed.**
- 2. Streg dem under, som I kunne tænke jer at arbejde videre med.**
- 3. Streg dem over, som, I synes, er en dårlig ide og ikke passer hos jer.**
- 4. Find på andre ideer til samarbejde.**
- 5. Hvilke forslag er I alle – eller næsten alle – enige om at arbejde videre med?**
- 6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?**

5. Kirkens kommunikation

Kommunikation kommer af det latinske ord communis, som betyder fælles. Ifølge Nudansk Ordbog betyder kommunikation: Forbindelse, udveksling af meddelelser; indbyrdes forståelse. Alt det er vigtigt for enhver kirke. Det er vigtigt, at der både er forbindelse til og indbyrdes forståelse af, hvad vi tror på. Dernæst er det vigtigt, at denne tro bliver viderebragt og formidlet ud, så ingen bør være i tvivl om, hvad det er, vi tror på. I 1. Peters Brev, kapitel 3,

vers 15 står der, at I: "skal altid være rede til forsvar over for enhver, der kræver jer til regnskab for det håb, I har... Det kan man gøre på mange måder: Når vi taler sammen, til gudstjenester, i kirkebladet, i avisen, dagblade, hjemmeside, Facebook osv. Vi kan uden tvivl blive meget bedre til at kommunikere og fortælle, hvad det er, vi tror på. Kunne der f.eks. være et afsnit på kirkens hjemmeside, som kaldes: "Hvad vi tror"? Det kunne være en kort redegørelse,

hvor det bliver forklaret, hvordan alt arbejde og alle kirkens aktiviteter vokser ud af den kristne tro og overbevisning. Og når vi taler om regnskab, bør der så ikke også på kirkens hjemmeside være oplysninger om kirkens regnskab og pengeforbrug? Det, tror jeg, er vigtigt, også for at undgå enhver mytedannelse om kirkens forbrug.

Vi kan uden tvivl blive meget bedre til at kommunikere og fortælle, hvad det er, vi tror på.

Til overvejelse og drøftelse

- 1. Hvor og hvordan fortæller I om, hvad der foregår i kirken?
- 2. Hvad har I – positivt og negativt – at sige om jeres kirkeblad og øvrige kommunikation?
- 3. Er der andre måder, I kunne kommunikere på – og mulige samarbejdspartnere?
- 4. Hvad mener I om at skrive et afsnit på kirkens hjemmeside: "Hvad vi tror?"
- 5. Hvad mener I om at offentliggøre kirkens regnskab på hjemmesiden eller i kirkebladet?
- 6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?

Handwriting practice lines for the reflection questions.

6. Kirkens struktur

Det er altafgørende, at den kirkelige struktur med økonomi og ydre rammer fungerer. Man kan sammenligne det med barduner på et telt. Hvis bardunerne ikke er der, vil det hele falde sammen. Ligesom barduner skal efterses og spændes efter, sådan gælder det også for strukturer. Vi kan være tilbøjelige til at tænke, at de bare er der. Det har de altid været, og det kan nok ikke være anderledes. Men i en tid, hvor der blæser stærke storme i og uden for folke-

kirken, er der særlig grund til at være opmærksom på strukturen. Ligesom barduner har det med at slækkes i blæsevej, sådan er det også med strukturen. Måske er der i denne tid og i jeres sogn sket nogle ændringer i befolkningssammensætningen, gudstjenestedeltagelsen, lukkede skoler, sammenlægning af pastorater o.a., som kalder på særlig opmærksomhed. Det kan man på mange måder beklage, men hvor-

for ikke i stedet se det som en udfordring? Det er en kirkehistorisk erfaring, at der er gode vækstbetingelser for kirke og tro dér, hvor tingene bryder sammen, og hvor folk ikke opfører sig, som de skal. Vækstpunktet er dér, hvor smertepunktet er. Så det, som vi umiddelbart ser som afvikling eller sammenbrud, kan i virkeligheden være et guddommeligt vækstpunkt, som vi kan forvente os meget af.

”
Ligesom barduner skal efterses og spændes efter, sådan gælder det også for strukturer.

Til overvejelse og drøftelse

1. Er der sket ændringer i jeres sogn inden for de senere år, som er af betydning for kirken?
2. Hvordan ser det ud med kirkegangen? Er den stigende eller faldende?
3. Er der mulighed for og brug for samarbejde/sammenlægning med andre sogne?
4. Har I ideer til strukturændringer i jeres sogn?
5. Ser I et guddommeligt vækstpunkt i jeres sogn?
6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?

7. Kirkens fællesskab

Der er nogle, som fortæller, at de ikke længere kommer i en bestemt kirke, fordi de ikke har følt sig velkomne. De kom med en forventning om at blive modtaget, hilst på og udvist interesse for; men ingen kontaktede dem. De fik et kuldechok og vendte ryggen til fællesskabet.

Andre fortæller, at de har det stik modsat. De går i kirke, men kunne aldrig drømme om at gå til kirkekaffe. De ønsker ikke andet fællesskab end det, som de oplever under gudstjenesten. Sådan er vi forskellige, og det er vigtigt at tage hensyn, så ingen føler sig presset.

Men uanset hvordan man oplever fællesskabet, og hvilke ønsker man har, så er der ingen tvivl om, at fællesskab hænger sammen med det at være menneske og dermed også med det at være kirke. Om den første menighed hedder det: De holdt fast ved apostlenes lære og fællesskabet! (Apostlenes Gerninger kapitel 2, vers 42).

Fællesskabet er vigtigt både for at kunne lære at være menneske og for at kunne lære at holde fast ved og vokse i troen. Jeg læste for mange år siden et interview med en italiensk kvinde, som kom i en aktiv menighed med et levende fællesskab.

Journalisten spurgte hende, om ikke de sommetider også kunne miste håbet. ”Jo,” svarede kvinden, ”men aldrig alle på én gang!” Fællesskabet i kirken er med til at styrke troen, håbet og kærligheden.

Mindst ét menighedsråd her i stiftet har sat som mål, at ingen ny kirkegænger må komme i menigheden mere end tre gange uden at være blevet kontaktet, budt velkommen og mødt med en personlig interesse. De er bl.a. opmærksomme på, at hvis man skal kunne føle sig godt tilpas i et fællesskab, så er noget af det vigtigste, at man føler sig genkendt.

”
...hvis man skal kunne føle sig godt tilpas i et fællesskab, så er noget af det vigtigste, at man føler sig genkendt.

Til overvejelse og drøftelse

1. **Hvad gør I, for at nye kirkegængere skal føle sig velkommen?**
2. **Hvordan vil I betegne fællesskabet i jeres menighed? Er det åbent, lukket, lunkent?**
3. **Hvad kan/skal der gøres for at styrke fællesskabet? Eller er det bedst at være anonym?**
4. **Hvordan oplever I gudstjenesten som et fællesskab?**
5. **Hvor oplever I fællesskabet udfolde sig i øvrigt i sognet?**
6. **Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?**

8. Kirkens gudstjeneste

Lige fra den allerførste menighed så dagens lys, har gudstjenesten været drivkraften for menigheden og det kristne fællesskab. Derfor er det heller ikke for meget sagt, at gudstjenesten er folkekirkens kerneydelse. Den er hjertet i alt kirkeligt og kristent liv og giver næring til menighedens trosliv. Derfor er der også her særligt mange store og små emner at drøfte. Det følgende er blot et uddrag af de spørgsmål og temaer, som gudstjenesten rummer. Der kan sikkert sagtens findes flere.

a. Hvorfor gå i kirke?

En færøsk præst fortalte mig engang, at han var kommet til at spørge en ældre døv mand, hvorfor han i grunden kom i kirke, når han ikke kunne høre, hvad der blev sagt. De talte sammen via en lille tavle, som de skrev på – og manden svarede og skrev tilbage på tavlen: ”Guds hus!” Han kom i kirke for at komme ind i Guds hus. Det er da også, hvad vi beder i den gamle indgangsbøn: Vi er kommet ind i dit hus. I det hele taget fortæller ind- og udgangsbønnerne meget om, hvorfor vi samles til gudstjeneste, nemlig for at høre, hvad Gud vil tale til os, for at komme til Gud med alt, hvad der tynger os (f.eks. vore synder), for at bede og lovsynge, styrkes i troen og forbedres til at leve livet efter Guds vilje osv. Apropos indgangsbønnen: De fleste steder, hvor man bruger den gamle indgangsbøn, bruger man formuleringen, at vi er kommet i kirke for ”at sørge over vore synder!” Det er måske på tide at gøre op med den formulering. Det er en tung og trist optakt til gudstjenesten, også selvom man kan sige, at når man sørger over sine synder, så er det som sorgen over en afdød. Altså

at vi i bønnen udtrykker, at vore synder er døde med Kristus. Men det ville efter min mening alligevel være klarere og mere rigtigt at sige, at vi er kommet i kirke for ”at sørge *for* vore synder!” Vi sørger nemlig for vore synder, når vi kommer i kirke med dem og lægger dem på rette sted, nemlig på ham, som har lovet at ville bære dem. Der kan nævnes et utal af grunde til, hvorfor man går i kirke, ligesom man også vil kunne nævne mange grunde til, hvorfor man ikke går i kirke.

Niels Højlund har engang sammenlignet kirkegang med at børste tænder. For når han en søndag ikke havde været i kirke, så havde han det, som hvis han ikke havde børstet tænder.

Man kan også sige, at man går i kirke, fordi man erkender, at ens stemme ellers ville mangle.

Man går oftest i kirke, når man har tid og lyst. Men måske skulle man overveje at gå i kirke, når man ikke har tid og lyst. Så er det sandsynligvis her, man har mest brug for det.

En ældre mand betroede mig, at han gik i kirke for ikke at dø! Formålet med at gå i kirke kan også udtrykkes i det, som en skizofren patient engang sagde til sin læge, som spurgte, hvad han kunne gøre for ham: ”Giv mig en tanke, som jeg kan koncentrere mig om!” At gå i kirke er at få givet en tanke, et ord, som man kan holde sig til og koncentrere sig om, så mørket ikke lukker sig om én. Men den bedste formålsformulering for at

At gå i kirke er at få givet en tanke, et ord, som man kan holde sig til og koncentrere sig om, så mørket ikke lukker sig om én.

bygge kirker var det, som jeg hørte, da jeg besøgte Radsted kirke første gang. Her fik jeg at vide, at Helvede ligger 7 mil under Radsted Kirke! Ifølge et gammelt sagn blev kirken bygget netop der, hvor Fanden viste sig for en bonde. Kirken ligger der altså som en prop, der skal lukke hullet til Helvede! Det må da siges at være et godt og klart formål. Med sine gudstjenester og sin lovsang er det kirkens opgave at lukke munden på Fanden.

Til overvejelse og drøftelse

1. **Hvad er kirken til for?**
Jeg går i kirke, fordi...

---

2. **Hvad kan vi gøre, for at flere vil gå i kirke her hos os?**

---

3. **Er der noget ved gudstjenesten, som jeg holder særligt af?**

---

4. **Er der noget, som jeg kunne tænke mig anderledes?**
Rammer, tidspunkt, liturgi o.a.?

---

5. **Er der interesse og brug for at nedsætte et gudstjenesteudvalg under menighedsrådet?**

---

6. **Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis?**
I så fald: Hvad kan og skal der gøres?

---

8. Kirkens gudstjeneste - fortsat

b. Prædikenen

”Man ville nok gå mere i kirke; hvis der var nogle bedre prædikener, som tager udgangspunkt i dagligdagen og taler mere forståeligt og mindre intellektuelt!” Sådan sagde et menighedsrådsmedlem, da der skulle ansættes ny præst.

Men hvad er da en god prædiken? Det kan være svært at svare på, fordi det er meget personligt både at holde en prædiken, men også at være tilhører. En prædiken kan sammenlignes med et kunstværk. Der er regler og rammer, som skal overholdes, og der skal stor flid og færdighed til, men samtidig afhænger prædikenen naturligvis af tilhøreren. Derfor er det også meget forskelligt, hvad man hører og får ud af en prædiken. Endelig skal det siges, at en prædiken i høj grad er afhængig af noget tredje, som kan være endnu sværere at forklare, nemlig Helligånden. I en gammel bøn, som jeg altid har brugt som indledning til evangelielæsningen, lyder det: ”Helligånden oplyse sind og hjerte og velsigne ordet for os!”

Vi må bede om Helligåndens lys, hjælp og vejledning. Det går dog ikke at overlade hele prædikenen til Helligånden. Ånden hjælper os i vores svaghed (Romerbrevet, kapitel 8, vers 26), men ikke i vores dovenskab. Der skal med andre ord arbejde og kamp til for at skrive en prædiken, og præsten skal gøre sig stor umage. Han eller hun må give af sit hjerteblod ligesom en kunstner, og der må arbejdes lidenskabeligt med den mindste detalje. Derfor kan vi som præster også være meget sårbare over for kritik af prædikenen, for det

er som regel og forhåbentlig hjerteblod. Alligevel mener jeg, at præst og menighed skylder hinanden at drøfte prædikenen – nænsomt og kærligt – og give deres mening til kende. I en luthersk kirke er det faktisk også lægfolkets opgave at vurdere forkyndelsen. Det er ikke kun en opgave for teologer!

Det følgende er en tjekliste med spørgsmål, som en prædikant bør stille sig selv:

- a) Er jeg velforberedt?
- b) Har jeg fundet/afprøvet en interessant indledning?
- c) Har jeg formuleret mig et klart mål. Hvor vil jeg hen med prædikenen i dag?

- d) Har jeg fjernet alt det, som kan føre mine tilhøreres tanker ud på et side-spor?
- e) Er min prædiken overskuelig (god ind-delning)?
- f) Er mit sprog levende?
- g) Har jeg nok illustrationer og praktiske eksempler fra menighedens hverdag?
- h) Siger jeg ”jeg”?
- i) Er min prædiken usædvanlig?
- j) Taler jeg på nogen måde ned til men-nesker?
- k) Når mit budskab tilhørernes hjerte?
- l) Peger jeg på Jesus?
- m) Kan mit budskab omsættes til praksis?

Til overvejelse og drøftelse

1. Hvad mener I om tjeklisten – mangler den noget?

---

2. Hvad er efter jeres mening en god prædiken?

---

3. Kan og skal man sige til præsten, hvad man synes om hans/hendes prædiken?

---

4. Hvad hører præsten menigheden sige om prædikenen? Og hvor og hvordan siger I det?

---

5. Er der i menigheden – og hos præsten – interesse for at lave en samtalegruppe om prædikenen?

---

6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?

---

8. Kirkens gudstjeneste - fortsat

c. Kirkebønnen

Kirkebønnen er menighedens forbøn, og som sådan bør kirkebønnen efter min mening være konkret og afspejle den konkrete menigheds liv og udfordringer. I ritualbogen er der et par forslag til kirkebønner, bl.a. den gamle, som indledes med: Trøst og styrk du, vor Gud ...

Jeg har ofte sagt til præster, at de svigter menigheden ved ikke at formulere deres egen kirkebøn.

Jeg har ofte sagt til præster, at de svigter menigheden ved ikke at formulere deres egen kirkebøn. Kirkebønnen bør netop rumme ønsker, behov, anliggender og konkrete forhold, som man i denne menighed og i denne tid ønsker at bringe frem for Gud. Hvis ikke man kan eller vil det, så risikerer man, at bønnen stivner, fordi man blot remser den op som tørre meddelelser uden særligt indhold.

Der skal derfor arbejdes alvorligt med kirkebønnen ligesom med prædikenen. Den skal være konkret, aktuel, personlig og vedkommende med plads til spontanitet, men også til stilhed. Jeg har i det meste af min præstetid brugt at holde en pause på ½ til 1 minut, hvor enhver kan få lejlighed til at bede stille. Og mere end én gang har jeg fået at vide, at netop denne korte stilhed var det bedste ved hele gudstjenesten! Lad os derfor værne om menighedens forbøn, og bede den i forventning om, at Gud både hører og bønhører os!

Til overvejelse og drøftelse

1. Hvordan er kirkebønnen hos jer?

---

2. Hvilke af kirkebønnerne i ritualbogen synes I er bedst?

---

3. Hvad mener I om, at præsten selv skriver kirkebønnen?

---

4. Hvordan er interessen og muligheden for, at der er flere om at udforme kirkebønnen?

---

5. Hvad mener I om, hvis der var andre end præsten, som var med til at bede kirkebønnen?

---

6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?

---

8. Kirkens gudstjeneste - fortsat

d. Altergang

I flere kirker har jeg oplevet, at brødet ved altergangen var meget kedeligt. Oblaten, som normalt skal knase, kan være blød og næsten bøjelig som et stykke vådt pap. Og derfor heller ikke behagelig at få i munden.

Mange steder forsøger man at gøre noget ved det. Nogle rister brødet på en brødrister lige inden. Andre bruger almindeligt brød og får evt. én eller flere i menigheden til at bage brød til brug ved nadveren, hvilket må siges at være en smuk menighedsopgave.

Endelig er der spørgsmålet om vinen. For skal det være rigtig vin, alkoholfri vin eller saft, som man bruger? Jeg tror, at det har en dyb betydning, at der anvendes vin ved nadveren. Vinen er, til forskel fra saften og den alkoholfrie vin, levende. Det udtrykker Holger Lissner i sin nadversalme: "Du

vidste, det var sidste gang", hvor der står (vers 4): "Som druen vokser for at dø og finder liv som vin..." Druen, der vokser og bliver knust og derefter finder liv som vin, er det smukkeste billede på Jesu død og opstandelse.

Det er sikkert heller ikke tilfældigt, at vinunderet i Johannesevangeliet er det første af Jesus' under. Det står næsten som en overskrift for hele hans virke. Vin og glæde hører sammen (se Salmernes Bog, Salme 104, vers 15).

Men hvad så med alkoholikeren? For det første mener jeg, at man skal pointere, at det er en fuldgyldig nadver, også selvom man kun modtager brødet. For det andet kan der også være andre mere pragmatiske måder at løse problemet på: Nogle steder har man valgt at bruge både saft og vin, så præsten går

rundt med to kander. Andre steder har man indført alkoholfri altervin én gang om måneden og tilgodeser dermed dem, som ikke kan tåle vin, samtidig med, at man fastholder vinen som det almindelige.

Man må dog nok under alle omstændigheder se i øjnene, at man ikke kan tilgodesee alle hensyn. Hvad med den, der af én eller anden psykisk grund holder sig tilbage fra at gå til alters? Ja, hvad med glutenallergikeren, som ikke kan tåle brødet? Og så videre.

Jeg tror, at det har en dyb betydning, at der anvendes vin ved nadveren. Vinen er, til forskel fra saften og den alkoholfrie vin, levende.

Til overvejelse og drøftelse

1. **Hvordan fungerer altergangen i jeres menighed, og hvor mange deltager?**
2. **Hvad mener I om at bruge rigtigt brød ved altergangen?**
3. **Hvad mener I om brugen af vin/saft?**
4. **Hvad tænker I om de forskellige pragmatiske løsninger – og kender I andre?**
5. **Har I noget, som I i øvrigt kunne tænke jer ændret omkring nadveren?**
6. **Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?**

8. Kirkens gudstjeneste - fortsat

e. Indsamling

Mange – især i små sogne – mener ikke, at man bør eller kan tillade sig at samle penge ind til hver eneste gudstjeneste. Det vil være for meget, siger man. I stedet nøjes mange med at lave indsamling én til to gange om året. Oftest ved høst-, jule-, nytårs-, og påsketid – og så evt. hvis der dukker et vigtigt indsamlingsprojekt op undervejs.

Der er dog også sogne, som prioriterer indsamlingen højt. Et enkelt sted har man oprettet et indsamlingsudvalg under menighedsrådet, som står for at udvælge de projekter, der skal samles ind til.

Min holdning er, at der bør være indsamling i alle kirker hver eneste søndag. Indsamlingen kan man godt kalde for menighedens sidste salme. Man synger sin glæde og taknemlighed ud ved at give af sin overflod. Man støtter med sit bidrag et projekt i eller uden for menigheden, og det er der velsignelse i. ”Det er saligere at give end at få”, siger Jesus ifølge Apostlenes Gerninger kapitel 20, vers 35. Så hvis man føler sig fattig og oplever, at menighedslivet smuldrer lidt i sognet, så kan man jo spørge, om det kan have noget at gøre med, at der ikke er indsamlinger ved gudstjenesterne? Er de manglende indsamlinger dybest set udtryk for en

åndelig fattigdom, som hænger sammen med, at vi ikke ønsker at dele ud af vores materielle rigdom?

Jeg ved godt, at mange vil sige, at de i stedet benytter girokort, eller at de betaler deres skat; men når vi har indsamling i forbindelse med gudstjenesten, så er det netop en vigtig påmindelse om, at det at give også har noget med kristendom og kristentro at gøre. Det er en del af gudstjenesten, at vi giver til andre og tjener hinanden.

Det er en del af gudstjenesten, at vi giver til andre og tjener hinanden.

Til overvejelse og drøftelse

1. Hvor ofte har I indsamlinger hos jer?

---

2. Hvad mener I om at have indsamlinger til hver gudstjeneste?

---

3. Kunne I tænke jer at samle ind på andre måder?

---

4. Hvad mener I om at prioritere indsamlingerne ved at lave et udvalg?

---

5. Deltager jeres sogn i Folkekirkens Nødhjælps fasteindsamling o.l.?

---

6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?

---

8. Kirkens gudstjeneste - fortsat

f. Fotografering og ro under gudstjenesten

Skal der være mulighed for fotografering under gudstjenesterne eller ej? Min holdning er, at vi ikke skal tillade fotografering under gudstjenesten. Det kan da godt være, at det i de fleste tilfælde kan gøres diskret, og at aftalerne normalt kan holdes; men hvorfor skal vi i grunden tillade det? I teatre og biografer er det ikke tilladt at fotografere, og det har de fleste respekt for og accepterer som noget naturligt. Nogle præster fortæller, at det ikke generer dem; men hvad med menigheden? Kan vi være sikre på, at det ikke generer den øvrige menighed? Jeg har i hvert fald ofte selv følt mig generet af påtrængende fotografer, som tilsyneladende ikke har nogen fornemmelse for, at der er andre i kirke end dåbsbarnet og -familien. Med de kirkelige handlinger kan det bedre lade sig gøre, selvom jeg også her har hørt om et bryllup, hvor en fotograf på et tidspunkt under vielsen nærmest lagde sig ind over alteret for at få det bedste billede af brudeparret.

En sådan opførsel siger ikke kun noget om dem, som fotograferer. Den fortæller også noget om os, som har ansvar for gudstjenesten og de kirkelige handlinger. Det er med til at signalere, at gudstjenesten og de kirkelige handlinger er noget, som vi mere eller mindre er tilskuere til, og som ikke kræver alvor, koncentration og medleven.

I øvrigt er det en god ide, at man på forhånd har aftaler, så man ved, hvem der gør hvad, når ikke bare fotografer, men

også dåbsbarnet eller andre børn er urolige og forstyrrende. For når familien eller forældrene her ikke griber ind, så er det ikke nødvendigvis udtryk for manglende respekt. Det kan snarere være udtryk for usikkerhed, for hvad kan og skal de gøre? Kan de tillade sig at gå med barnet uden at forstyrre gudstjenesten? Derfor skal de ofte blot hjælpes og vejledes. Her er det en fordel, at præsten allerede ved dåbsamtalen aftaler, hvad familien kan gøre, og måske også siger lidt om, hvor tolerancetærsklen er. Samtidig er det vigtigt at vide, hvordan man stille, diskret og ordentligt kan løse problemet, uden at det forstyrrer for meget. Det bedste er nok,

hvis det er kirkesangeren eller en anden ansat, som griber ind, og som diskret viser vej ud i våbenhuset eller uden for kirken. Det skal i hvert fald ikke være præsten!

I teatre og biografer er det ikke tilladt at fotografere, og det har de fleste respekt for og accepterer som noget naturligt.

Til overvejelse og drøftelse

1. **Hvordan er praksis i jeres menighed med hensyn til fotografering – og er der opslag om det i våbenhuset?**
2. **Mener I, at det skal være helt frit?**
3. **Skal der være visse begrænsninger – hvilke?**
4. **Hvad hvis reglerne ikke bliver overholdt, hvem griber ind?**
5. **Har I eller kan I lave aftaler om, hvad I gør, når der er urolige dåbsbørn?**
6. **Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?**

8. Kirkens gudstjeneste - fortsat

g. Postludium

Skal man gå ud, når organisten spiller postludiet eller blive siddende? I ritualbogen står der ved gudstjenestens sidste led: "Udgang (postludium)". Postludiet er altså udgangsmusik, både i ritualbogen og traditionelt forstået. Det er dog mærkeligt nok et spørgsmål, som sjældent er blevet drøftet eller overvejet i menighedsrådet. I de fleste tilfælde har man blot på et eller andet tidspunkt valgt at blive siddende, mens organisten spillede sit postludium til ende. For nu har han eller hun jo øvet sig, og så skylder vi da at høre på vores dygtige organist! Og det kan bestemt også være dejligt at sidde og være stille og gøre sig sine tanker, eller som én udtrykte sig over for mig: At blive helt tanketom! Men hvis man gør det, er resultatet i de fleste tilfælde, at når organisten er færdig, så forlader menigheden kirken i stilhed. Og der er stor forskel på at blive spillet smukt og festligt ud af kirken frem for at forlade den i stilhed. Derfor er der også opstået visse pudsige variationer. Nogle steder, hvor menigheden bliver siddende, vælger organisten at spille et ekstra stykke udgangsmusik. Det betyder, at man først bliver siddende og lytter til postludiet – med andre ord ikke som udgangsmusik, men som en slags meditationsmusik – og der næst følger den egentlige udgangsmusik, hvor menigheden først nu rejser sig og forlader kirken. Her har man, sandsynligvis uden tilladelse, lavet et helt nyt led i liturgien, som slet ikke er nævnt som en mulighed i ritualbogen. Andre steder har man lavet et andet kompromis. Her bliver præsten siddende i ca. et halvt minut under postludiet, og dernæst rejser han eller

hun sig som signal til menigheden, at nu kan vi gå ud. Med det resultat, at der nu er ekstra fokus på præsten, for hvornår mon han/hun vælger at rejse sig? Jeg mener, at vi skal følge den gamle tradition og give menigheden mulighed for at forlade kirken under musikledsagelse. Så kan de, som har lyst til at blive siddende for at lytte til musikken, i stedet frit vælge at gøre det.

Der er stor forskel på at blive spillet smukt og festligt ud af kirken frem for at forlade den i stilhed.

Til overvejelse og drøftelse

1. **Hvordan er praksis i jeres menighed med hensyn til postludiet?**
2. **Mener I, at man skal blive siddende?**
3. **Hvad mener I om de andre muligheder?**
4. **Kan man forestille sig, at der også blev brugt andre instrumenter i kirken end orglet?**
5. **Støtter eller overdøver orglet menighedens sang? Kan man synge uden musikledsagelse?**
6. **Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?**

8. Kirkens gudstjeneste - fortsat

h. Alternative gudstjenester

En af kirkens og dermed præstens og menighedsrådets vigtigste opgaver er at sørge for, at der holdes gudstjenester i kirken. En gudstjeneste er dog ikke bare en gudstjeneste. Det er nok her, at der eksperimenteres allermest, og hvor kreativiteten virkelig kommer til udfoldelse. Nogle ser skævt til alle disse mange forskellige alternative gudstjenester eller såkaldte events – for vi har jo højmessen; men man kan også se de mange forskellige gudstjenesteformer som udtryk for leg. Gudstjeneste er dybest set en leg. I kirken leger vi for Gud. Som vi synger det i flere salmer: ”Så liflig lege vi for vor Herre” (Den Danske Salmebog (DDS) 1), ”Hjertet skal lege for Herren af glæde” (DDS 436). Og hvis nogen vil påstå, at gudstjenesten på den måde kommer til at mangle sin alvor, så må vi opfordre dem til at se på barnet! Så vil de kunne se, at leg sandelig også er alvor.

Eksempler på forskellige gudstjenester

- Klatregudstjenester – om tro og mod
- Sildegudstjenester og hornfiskegudstjenester
- Allehellegudstjenester hvor menighedsrådet, konfirmander eller de pårørende til afdøde medvirker ved at tænde lys
- Pumpegudstjeneste (gudstjeneste ved en pumpestation)
- Spaghettigudstjeneste
- Dialog- eller samtalegudstjeneste
- Strandgudstjeneste
- Møllegudstjeneste
- Katekismusgudstjeneste
- Havnegudstjeneste
- Nytårgudstjeneste
- Gudstjeneste for ”dummies” eller begyndergudstjeneste
- Vejgudstjeneste
- Dåbsjubilæumsgudstjeneste
- Gudstjeneste/andagt forud for folketingsvalg

- Skovgudstjeneste
- Høstgudstjeneste
- Skærtorsdagsgudstjeneste med måltid i kirken
- Midnatsgudstjeneste juleaften
- Daglejegudstjeneste
- Friluftsgudstjeneste
- Jagtgudstjeneste
- Digegudstjeneste
- Gøglergudstjeneste
- Hverdagsgudstjeneste med fremmed prædikant (politikere, erhvervsfolk, forfattere)
- Kildegudstjeneste
- Kravle-savlegudstjeneste
- Konfirmandgudstjeneste
- Ungdomsgudstjeneste
- GGG – (Gule ærter, Gåtur og Gudstjeneste)
- Halloweengudstjeneste
- Pilgrimsgudstjeneste
- Suppe og salmesang.

Til overvejelse og drøftelse

1. **Hvad mener I om alle disse mange forskellige gudstjenester?**
2. **Læs dem igennem og sæt kryds ved dem, som I har i jeres menighed.**
3. **Streg dem under, som I kunne tænke jer at arbejde videre med.**
4. **Streg dem over, som I synes er en dårlig ide og ikke passer hos jer.**
5. **Hvem kan tænke sig at arbejde videre med dette, og er der nogle uden for menighedsrådet, som man evt. kan inddrage?**
6. **Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?**

8. Kirkens gudstjeneste - fortsat

i. Messefald

For at få et klarere billede af kirkegangen indførte vi en systematisk optælling af kirkegængere her i Lolland-Falsters Stift fra 1. januar 2011. Det betyder, at vi nu har nogle tørre tal og facts, og ikke bare en fornemmelse for, hvordan gudstjenestedeltagelsen har været og er.

Nu ved vi f.eks., at der i gennemsnit i 2011 kom 31,4 personer i kirke til hver eneste gudstjeneste i stiftet, hvilket må siges at være ret flot, når vi tænker på de mange små sogne, som vi har. Vi kender også fordelingen på f.eks. tidspunkter, sogne og altergangsgudstjenester.

Til gengæld ved vi så også, at der i 2011 var 108 messefald, hvilket er væsentligt flere, end der er blevet registreret de foregående år. Helt kan vi næppe undgå messefald, men hvis der er mere end tre messefald på et år i en kirke, så har vi et problem, som vi må forsøge at gøre noget

ved. Når det er sagt, så er det også vigtigt at understrege, at der er noget, som hedder: De små sognes vilkår. Der er særlige vilkår, som vi må forsvare, slås og argumentere for, og fremfor alt leve med og kunne se glæden og meningen i. Meningen ligger ikke i, at der er mange, eller at der sker store ting. Vi må kunne se og pege på det store i det små.

Derfor skal vi heller ikke være berøringsangste over for tal og kirketælling. Tørre tal og facts siger ikke alt om virkeligheden. Men hvis man vil gøre noget ved virkeligheden, så kommer man til gengæld ikke uden om tal og facts. De er vigtige arbejdsredskaber, som man må tage alvorligt, både når man vil bygge et tårn, og når man vil bygge kirke. (Se Lukasevangeliet, kapitel 14, vers 28.)

Sognepræst ved Tingsted Kirke, Christina Rygaard har i øvrigt skrevet et arbejds hæfte om højmissen med titlen "Kirke for

flere". Det er et spændende og inspirerende materiale, som kan være en hjælp for præster og menighedsråd til at arbejde med højmissen og få flere i kirke. Eksemplarer kan gratis rekvireres på stiftskontoret.

Her skal også nævnes initiativet "Fyld Danmarks kirker", som er et initiativ udsprunget fra Vestlolland, og hvor formålet er at invitere så mange som muligt i kirke den sidste søndag i september måned. Her får man øvet sig i og gennemtænkt, hvordan man bedst kan invitere til gudstjeneste.

Hvis man vil gøre noget ved virkeligheden, kommer man ikke uden om tal og facts.

Til overvejelse og drøftelse

1. Har I messefald hos jer?

2. Er menighedsrådet orienteret om og interesseret i gudstjenestestatistikken?

3. Hvad kan I gøre for at undgå messefald?

4. Hvad kan I gøre for, at der kommer flere i kirke?

5. Hvordan kan Christina Rygaards hæfte "Kirke for flere" være jer til hjælp?

6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?

9. Kirkens aktiviteter

Der er stor forskel på, hvilke muligheder og behov der er for aktiviteter i de enkelte sogne. Mindre sogne har ikke det samme behov eller muligheder som de større. Der er også sogne, hvor der er masser af levende fællesskaber, som eksisterer uafhængigt af kirken. Her vil det måske være helt forkert at arbejde for at skabe nye aktiviteter. Her bør menighedsråd og præst nok i stedet bare bakke op og støtte og engagere sig i det eksisterende bedst muligt. Men der er også sogne, hvor der ikke er ret meget liv tilbage, bortset fra det, som foregår i og ud fra kirken. Her kan der være god grund til, at kirken er aktiv, selvom man også her kan spørge, om kirken i det lange løb alene kan bære det folkelige liv og stå for alle aktiviteter i sognet?

Hvad kendetegner i øvrigt en kirkelig aktivitet? Er det, når præsten eller menighedsrådet er med og betaler? Eller er det, når man slutter med en salme og Fadervor? Eller når det foregår i en kirke eller en præstegård?

Hvad kendetegner en kirkelig aktivitet? Er det, når præsten eller menighedsrådet er med og betaler?

Til overvejelse og drøftelse

- 1. **Hvad er en kirkelig aktivitet, og hvilke er der i jeres sogn?**
- 2. **Hvilke folkelige aktiviteter er der i jeres sogn?**
- 3. **Hvordan ved I, at aktiviteterne passer til sognet?**
- 4. **Er der aktiviteter for alle aldersgrupper?**
- 5. **Hvilke aktiviteter mangler, eller kunne I tænke jer også var i jeres sogn?**
- 6. **Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?**

Handwriting practice lines for the discussion questions.

10. Kirkens ledelse

Der tales i disse år meget om ledelse. Præsten som leder, menighedsrådet som leder, provst og biskop osv. Der kan være god grund til, at alle med ledelsesansvar prøver at tænke over og formidle, hvordan man betragter sig selv som leder.

Jeg har sommetider sammenlignet bispeembedet med de snore, som man spænder ud for at holde en tomatplante oprejst, så den har noget at støtte sig til. Bispeembedet skal helst ikke være en snor, som man falder over, men en støtte, som præster, menighedsråd og menigheder forhåbentlig kan vokse, blomstre og udvikles ved. I den forstand kan man godt sige, at bispeembedet ikke er noget særligt. Jeg betragter mig ikke som menighedernes præst – de har jo deres egne præster. Jeg er heller ikke præsternes præst, selvom biskoppen ofte bliver benævnt det; for præsterne har jo heldigvis hinanden, og forhåbentlig har hver af dem deres egen fortrolige sjælesørger. Alligevel er jeg præst, og det forsøger jeg heller ikke at løbe fra. Det betyder, at jeg naturligvis – og meget gerne – også kan fungere som præst rundt omkring i menighederne og også som præst for præsterne. Jeg kan yde sjælesorg, hvilket jeg også gerne gør, hvis det er nødvendigt.

Der kan være god grund til, at alle med ledelsesansvar prøver at tænke over og formidle, hvordan man betragter sig selv som leder.

Væksthus for ledelse har udarbejdet følgende kodeks med 11 punkter, der kendetegner en god leder:

1. Påtager sig sit lederskab.
2. Er bevidst om sit ledelsesrum og den politiske kontekst, som han/hun er en del af.
3. Har viden om og forståelse for den faglige kontekst, han/hun er en del af.
4. Skaber en organisation, der møder borgeren i øjenhøjde.
5. Kommunikerer klart om politiske og administrative beslutninger.
6. Udøver meningsfuld styring for at skabe bedre resultater.
7. Skaber fællesskab på arbejdspladsen og profilerer arbejdspladsen i omverdenen.
8. Skaber trivsel og et godt arbejdsliv for den enkelte.
9. Skaber rum for refleksion og innovation.
10. Reflekterer over og udvikler sit lederskab.
11. Ser sin organisation som en del af en mangfoldig verden.

Til overvejelse og drøftelse

1. Mangler der ledelse i jeres menighed?

---

2. Hvem leder jeres menighedsrådsmøder? Er der ting som kunne være anderledes?

---

3. Hvordan leder I personalet? Kan – og vil – præsten være leder?

---

4. Hvilke af de 11 punkter betragter I som vigtigst for en god leder?

---

5. Hvordan kan biskop og provst blive bedre ledere?

---

6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?

---

11. Besøg af biskoppen/visitatser

Som biskop ser jeg det som min opgave først og fremmest at opmuntre, inspirere, støtte og værne præster og menigheder efter bedste evne. Det kan gøres på mange måder. Først og fremmest forsøger jeg at gøre det gennem mine besøg – det som traditionelt kaldes for visitatser. Jeg har besøgt samtlige kirker, præster og menighedsråd. Først på min ”visitrunde” i 2006, hvor jeg mødtes med præst og menighedsråd til en times drøftelse i den enkelte sognekirke. Om disse besøg skrev jeg efterfølgende den lille bog ”Levende menigheder – tanker og indtryk fra visitater i Lolland-Falsters Stift 2006.” Dernæst har jeg besøgt hvert pastorat og tilbragt det meste af en dag sammen med præst og menighedsråd. De fleste steder har vi sammen gået, kørt eller cyklet rundt i pastoratet for at se seværdigheder og tale med forskellige mennesker, inden vi så er sluttet af med en aftengudstjeneste. Besøgene er hver gang mundet ud i en rapport med forskellige anbefalinger til menighedsrådet. Disse anbefalinger har provsterne siden fulgt op på ved møder med menighedsrådene.

I løbet af 2012-2016 er det min plan at komme rundt til alle pastorer sammen med provsten, hvor vi efter forudgående aftale deltager i en højmesse og derefter holder møder med præster, ansatte og menighedsråd.

Alle disse besøg er et vigtigt instrument til at kitte stiftet sammen. De kan være med til at give en oplevelse af at være en del af et større fællesskab, ligesom det at få besøg også kan betyde, at man får ryddet lidt

op og set på sig selv med andre øjne. Man hører måske også om, hvordan man gør andre steder, og kan på den måde få inspiration til sit eget sogn. Det betyder ikke, at alle skal være ens, tværtimod! Hvordan man indretter sig i det enkelte sogn, det ved I allerbedst selv. Det er ikke noget, man kan komme udefra eller ovenfra eller fra nabosognet og fortælle jer. Det er heller ikke noget, som kun præsten ved. Det er noget, som I må finde ud af sammen ved at lytte til hinanden og sognets særlige behov.

Hvordan man indretter sig i det enkelte sogn, det ved I allerbedst selv.

Til overvejelse og drøftelse

- 1. Hvornår havde I besøg af biskoppen/visitats?
- 2. Hvilke anbefalinger mandede besøget ud i?
- 3. Hvad har I gjort ved anbefalingerne?
- 4. Hvad synes I om disse besøg?
- 5. Har I forslag til eller spørgsmål til biskoppen?
- 6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?

12. Andre opgaver i sognet

Der kunne sikkert nævnes mange andre opgaver og forhold, som er vigtige for menighedsrådet at drøfte. Jeg vil nævne tre store opgaver, som – ud over gudstjenesten – normalt betegnes som kirkens kerneområder: Undervisning, diakoni og mission.

a. Undervisning

For det første er det en vigtig opgave for menigheden og dermed for menighedsrådet at sørge for, at der er tilstrækkeligt med tilbud om kirkelig undervisning. Jesus siger i Markusevangeliet, kapitel 16, vers 15: "Gå ud i al verden og prædik evangeliet ...". Undervisningen er uhyre vigtig –

vel at mærke på alle alderstrin. Vi har alle brug for til stadighed at blive undervist i kristendom. Ellers sander troen til. I forhold til kristendom kan man også tale om livslang læring. At være en discipel betyder, at man er i lære, og man bliver aldrig udlært. Derfor er det heller ikke nok, at der er konfirmandundervisning. Der bør også være undervisning for mindre børn – måske i form af babysalmesang – men særligt også i de mindre klasser ved undervisning for minikonfirmander. Én af de største undervisningsmæssige succeser her i stiftet er "På sporet af Jesus", hvor 40 præster bruger en dag på at fortælle historier om Jesus for 400-600 børn under

åben himmel ved Maribo sø. Men også voksne har brug for undervisning og tilbud om fællesskab, hvor de kan drøfte og sammen med andre voksne udvikles og fordybes i kristentroen. Det kan være i form af studiekredse, kirkehøjskole, bibelkredse, samtalekredse osv.

Vi har alle brug for til stadighed at blive undervist i kristendom. Ellers sander troen til.

Til overvejelse og drøftelse

1. Hvilke tilbud om kirkelig undervisning har I hos jer?
2. Hvad kunne I tænke jer evt. at forsøge at starte hos jer?
3. Hvilke muligheder for samarbejde ser I med andre sogne eller andre instanser?
4. Hvilke ressourcepersoner kan I bede om hjælp?
5. Undervisning er stiftsrådets indsatsområde i 2013-2015. Hvad kan I bruge det til?
6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?

12. Andre opgaver i sognet - fortsat

b. Diakoni

For det andet er diakoni en vigtig opgave for kirken og dermed menighedsrådet. Ordet diakoni betyder "tjeneste". Traditionelt har det været en helt naturlig opgave for kirken at yde hjælp til fattige og udsatte – det, som man kan kalde for socialt hjælpearbejde blandt sognets svage og ensomme. Men nu er det som bekendt kommunen, som skal sørge for at yde den nødvendige sociale indsats, ligesom det er kommunens opgave at vurdere, hvem der er værdigt trængende. Det er ikke længere en privat opgave, hvilket vi kun kan have grund til at glæde os over, så længe kommunen løser opgaven. Derfor kan man også spørge, om det overhovedet er noget, som kirken og præsten bør tage sig af? Er det ikke unødvendigt og måske endda en lidt tvivlsom indblanding i en kommunal opgave? Og kan det blive til andet end lappeløsninger?

Selvom social hjælp og ansvar som nævnt er overdraget til kommunen og forskellige hjælpeorganisationer, så er der i flere sogne små hjælpe-kasser, lidt julehjælp, evt. nogle små legater og besøgstjeneste o.l. Disse små bidrag skal man ikke underkende betydningen af. Dels kan en lille håndsækning være en større hjælp, end man tror, dels kan den være med til, at vi åbner øjnene og dørene for hinanden i sognet. Det er i den forbindelse værd at lægge mærke til, hvad Jesus fremhæver i Mattæusevangeliet, kapitel 25 som gode gerninger: Det er at aflægge et besøg, at give et glas vand og et måltid mad. Det mindste har med andre ord stor betydning.

Biskop Monrad (1811-1887), som var biskop i Lolland-Falsters Stift i 26 år, taler et sted om, at det kirkelige hjælpearbejde har en særlig duft: *"Der en egen duft og velsignelse ved det, kirken udretter ad frivillighedens vej... hvor loven med sin jernhånd har tilvejebragt tilstanden, der mangler nådens friske åndepust, fuld af kærlighedens, genkærlighedens, taknemlighedens duft... Derfor gør kirken vel i, ej alt for meget at kaste byrden over på staten, og smutte fra opgaven."*

En lille håndsækning kan være til stor hjælp.

Til overvejelse og drøftelse

1. **Hvad har I af diakonalt arbejde i sognet?**
2. **Hvordan er det organiseret?**
3. **Hvordan kan I inddrage andre ressourcepersoner eller -steder i sognet?**
4. **Hvad kan I samarbejde med andre sogne og stiftets diakoniudvalg om?**
5. **Har Monrad ret i at tale om det kirkelige arbejde som en særlig duft?**
6. **Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?**

12. Andre opgaver i sognet - fortsat

c. Mission

En lokal lystfisker inviterede mig en dag på fisketur i Østersøen. Vi skulle ud at fiske fra hans trollingbåd. Det er den fiskeform, hvor man langsomt trækker en masse kroge igennem vandet. Det blev en stor oplevelse - også at overvære den omhyggelighed, som de mange fiskestænger og liner blev forberedt på. Alle kroge var nyslebne hjemmefra, og da de skulle i vandet, foregik det med stor omhu. Vi satte 10 kroge ud, som hver fik sin særlige bestemte bane og dybde. Nogle kroge blev ved hjælp af store blylodder trukket dybt ned i havet, andre lå længere oppe i overfladen, atter andre kom ved hjælp af flydeanordninger til at ligge væk fra båden, langt ude til siden. Det var på en sådan såkaldt sideplaner, at jeg fangede min første laks. Den vejede 10 kg. Hvis den krog ikke havde været der, var jeg kommet tomhændet hjem.

For mig blev fisketuren et billede på mission og en understregning af, hvor vigtigt det er, at der er stor mangfoldighed i kirken. Det er ikke tilstrækkeligt med et enkelt tilbud.

Der skal spilles på mange strenge og være mange liner i vandet, hvis vi vil tiltrække og fastholde folk i menigheden. En kirke i mission må arbejde på mange niveauer og give plads til stor mangfoldighed i sin virksomhed. Det kræver indbyrdes respekt, samarbejde og omtanke, så linerne ikke filtreres sammen eller kommer til at ligge i vejen for hinanden.

En kirke i mission må arbejde på mange niveauer og give plads til stor mangfoldighed i sin virksomhed.

Til overvejelse og drøftelse

- 1. Hvad tænker I, når I hører ordet mission?**
- 2. Hvordan er jeres kirke og menighed i mission, og hvem samarbejder I med?**
- 3. Hvordan vil I beskrive jeres mission som kirke og kristne?**
- 4. Er jeres menighed åben for mange forskellige mennesker?**
- 5. Hvad kan I samarbejde med andre sogne og stiftets missionsudvalg om?**
- 6. Er der noget i drøftelserne, som kan omsættes i praksis? I så fald: Hvad kan og skal der gøres?**

Efterord

Når man læser Paulus' breve, er det tankevækkende, så ofte han nævner bønner som et vigtigt redskab, ja, næsten som et våben i menighedsopbygningen og i udbredelsen af evangeliet:

”Bed for os om, at Herrens ord må få frit løb ...” (2. Thessaloniker, kapitel 3, vers 1)
”... når jeg nævner dig i mine bønner...” (Filemon, kapitel 1, vers 4.)

Apostelen Jakob har ligeledes en alvorlig betragtning: ”I strides og kæmper, men opnår intet, fordi I ikke beder; eller I beder og får alligevel intet, fordi I beder dårligt ...” (Jakobs brev, kapitel 4, vers 2-3).

Det betyder, at vi ikke må glemme bønner. Den er en rig kilde til kærlighed, både for den, der beder, og for den, der bedes. Bøn er det vand, der skal til, for at menigheden kan næres og blomstre. Ja, bøn er den ubetinget vigtigste forudsætning for menighedens liv og vækst. Derfor vil det også være naturligt – og jeg vil gerne opfordre til – at I begynder og/eller slutter ethvert menighedsrådsmøde med bøn og Fadervor.

I kan f.eks. bruge følgende lille bøn:

Vor Far i Himlen.

Vi takker dig for din kirke og menighed på dette sted og for den opgave, som vi har fået betroet som præst og menighedsråd.

Vi beder dig: Vis os, hvad du vil, at vi skal gøre, og lad vort arbejde for sogn og menighed blive til velsignelse. Skab liv, vækst og glæde – og lad fællesskabet og den indbyrdes kærlighed i menigheden blomstre og vokse.

Værn os imod mismod og ufrugtbar uenighed. Giv os tålmodighed og tillid til, at du er nær og virker med – også når vi ikke kan se det.

Lad din Ånd råde over os og dette møde – og hør os når vi sammen og i kor beder:

Vor Fader, du som er i himlene!

Helliget worde dit navn,

komme dit rige,

ske din vilje

som i himlen således også på jorden;

giv os i dag vort daglige brød,

og forlad os vor skyld,

som også vi forlader vore skyldnere,

og led os ikke ind i fristelse,

men fri os fra det onde.

Thi dit er Riget og magten og æren i evighed!

Amen.

I dette hæfte indbyder biskop Steen Skovsgaard menighedsrådsmedlemmer til refleksion. Afgørende refleksion. Det er en refleksion, der tager menighedsrådets mission alvorligt.

Enhver organisation har en mission, noget, den er sat i verden for. Missionen er organisationens eksistensberettigelse, og menighedsrådets mission er at skabe gode vilkår for evangeliets forkyndelse og for den kristne menigheds liv og vækst.

Men hvad betyder det i praksis?

Det er meningen, at hæftet skal bruges, blive krøllet, fuld af kaffepletter og notater. Det inviterer hvert menighedsrådsmedlem til samtale om det grundlæggende, om missionen. Om at være kirke. Tag drøftelserne i respekt for hinandens synspunkter. Det menighedsråd, der magter at håndtere mangfoldigheden, skaber levende menigheder. Og Folkekirken lever af mangfoldighed.

*Erling Andersen,
lektor ved Folkekirkens Institut for Præsteuddannelse*

